

Konferencija „**Metamodernizmas**“, kuri vyko 2020 m. spalį Vilniuje, sulaukė didelio rezonanso. Joje dalyvavo pranešėjai iš Nyderlandų, Italijos, Rusijos, Vokietijos ir Lietuvos. Konferencijos tikslas - pradėti plačią diskusiją apie naujojo periodo ženklus mene, kultūroje ir visuomenėje.

Pagrindinis konferencijos uždavinys - atskleisti pokyčius vizualinių menų, filosofijos, psichologijos, meno vertinimo srityse (profesionalaus ir plačiosios visuomenės), kurie galėtų tapti pagrindu įveikti ilgametę postmodernizmo krizę.

Konferencija buvo tarpdisciplininė. Pranešėjai atstovavo įvairioms mokslo sritims (filosofijai, menotyrai, semiotikai, neuropsichologijai) ir profesijoms (nuo muziejininkų, dailininkų, galerininkų, šiuolakinio meno kolekcininkų iki verslininkų). Toks platus dalyvių ratas leido pažvelgti į problemą pakankamai plačiai.

Daugelis pranešėjų kėlė svarbų klausimą: ar galima sakyti, kad prasidėjo naujoji metamodernizmo epocha, apie kurią kalba olandų filosofai Robin van den Akker ir Timotheus Vermeulen, ar, vis dėlto, tai tėra pereinamasis laikotarpis.

Robin van den Akker (Nyderlandai)

„Metamodernizmas po postmodernizmo: istoriškumas, poveikis, gelmė“

Filosofas, vienas iš metamodernizmo koncepcijos autorių Robin van den Akker, pristatė pagrindines idėjas, kurios buvo publikuotos knygoje "Metamodernism. Historicity, affect and depth after postmodernism" (edited by Robin van den Akker, Alisson Gibbons and Timotheus Vermeulen). Knyga remiasi esė iš blogo "Metamodernism", kuriuose autoriai mėgina atsekti pokyčius, įvykusius medijų ir vizualinių menų srityse po 2000 metų. Trečiasis tūkstantmetis parodė, kad Istorija nesibaigė ir nesustojo, o ankstesnės idėjos jau nebeatitinka naujųjų laikų poreikių.

Robin van den Akker savo teoriją grindžia priešpastatydamas esmines postmodernizmo ir metamodernizmo charakteristikas. Pavyzdžiui, postmodernizmui būdingam fragmentiškumui, uždaramui, žmogaus susitelkimui į savo netobulumą jis priešpastato vientisumą, jausmų svarbą, bendravimą, kuriuos priskiria metamodernizmui.

Filosofas pabrėžė, kad metamodernizmui būdingas kitoks požiūris į meną: nelieka sąvokų „gerai“ ir „blogai“, toliau trinasi ribos tarp „aukštojo“ ir „masinio“ meno. Robin van den Akker manymu, metamodernistiniam menui būtina kurti kontekstą su naratyvu.

Savo pranešime Robin van den Akker mėgina sujungti šias esmines filosofines metamodernizmo idėjas su vaizduojamojo meno pavyzdžiais.

Prof. Dario Martinelli (Italija)

„Metamodernizmas, semiotika ir popularioji kulūra“

Savo pranešime semiotikas, istorijos ir menų teorijos profesorius Dario Martinelli atskleidė ryšį tarp plačiosios visuomenės susidomėjimo terminu „metamodernizmas“ (remiantis paieškos sistemos „Google“ duomenimis) ir programinių tyrimų publikacijų. Jis mano, kad jau galima kalbėti apie beprasidedančią metamodernizmo erą. Dario Martinelli savo pranešime mėgino pateikti apibendrintą epochų kaitos vaizdą: kaip modernizmas virto postmodernizmu, o šis - metamodernizmu įvairiose visuomenės gyvenimo srityse - nuo istorinių vykių, politikos, technologijų iki popmuzikos ir kinematografijos. Apžvelgdamas šių laikotarpių meno tendencijas, Dario Martinelli rėmėsi ne konkrečių kūrinių tyrinėjimais, o aktualių žanrų ir kryptų analize.

Stefano Silvestri (Italija)

„Metamodernizmas: apibrėžimas, aplenkiantis laiką?“

Galerininkas Stefano Silvestri savo pranešime kėlė klausimą, kodėl apibrėžimai, nusakantys epochų ir meno periodų charakteristikas, ne visuomet yra vienodi, kodėl vieni jų prigyja, o kiti pamirštami visiems laikams? Šiame kontekste galerininkas tyrinėjo naujam periodui apibrėžti skirtus šiuolaikinius terminus, kurie konkuruoja su Vermeulen ir Akker pasiūlytu „metamodernizmu“. Pavyzdžiui, „globalizmas“ - grynai ekonominis terminas arba „socialinis tinklas“ - terminas, apibrėžiantis realiai neegzistuojantį pasaulį. Vis dėlto daugelis meno kūrinių gimė socialinių tinklų dėka, pavyzdžiui, postmodernizmui būdingi ironiški memai arba gatvės menininko Benksio (Banksy) darbai.

Stefano Silvestri mano, kad kol kas dar nėra metamodernistinio meno pavyzdžių, tačiau yra tokių kūrinių, kurie jau nebe postmodernistiniai – juos galima vadinti „pereinamojo laikotarpio“ menu. Tuose kūriniuose pastebimas nuoširdumas, jautrumas, romantiški jausmai ir emocijos, kurie taip skiriasi nuo postmodernistinės ironijos. Stefano Silvestri sugretina du performansus - Marinos Abramovič ir Ulajo (Ulay). Pirmojo tikslas - šokiruoti žiūrovą, antrasis demonstruoja sudėtingus buvusių mylimųjų jausmus. Kitas ryškus dinamiškai pasikeitusio konteksto ir interpretacijos pavyzdys - Kristen Visbal skulptūra "Fearless Girl" (2017), įkurdinta Niujorke, Volstrite, priešais žymiąją Arturo Di Modica skulptūrą "Charging bull" (1989). Tai postmodernizmo ir beprasidedančio metamodernizmo priešprieša. Šalia naujosios skulptūros ankstesnis kūrinys įgauna naujų prasmų. Atsiranda vilties pojūtis. Kine naujųjų metamodernistinių bruožų galima aptikti Quentin Tarantino filme "Once upon a time in Hollywood".

Apibendrinamas savo pranešimą, Stefano Silvestri pabrėžė, kad, jo manymu, metamodernizmas - tendencija, kuri būdinga įvairioms kultūros ir meno sritims. Matyt, dar per anksti galutinai priimti šį terminą ir visus jo teiginius - jie gali pasirodyti klaidingi ir nepatikrinti. Vis dėlto, filosofija ir meno praktikos rodo šią kryptį.

Dr. Marina Čekmariova (Rusija)

„Nuo postmodernizmo link metamodernizmo. Naujų vaizdinių paieška“

"Ermitažo" muziejaus menotyrininkė, šiuolaikinio meno specialistė dr. Marina Čekmariova savo pranešime apžvelgė naujas metamodernizmo koncepcijas ir charakteristikas, pasitelkdama Kinijos ir Europos menininkų darbus. Menotyrininkės manymu, jeigu ekonomikoje ir politikoje jau yra akivaizdžiai pasikeitusios ankstesnės, postmodernizmui būdingos, strategijos, tai mene šis procesas vos pastebimas. Vis dėlto, lyginant postmodernistinius kūrinius su tais darbais, kurie buvo sukurti po 2000 metų, galima rasti metamodernizmui (postpostmodernizmui) būdingų bruožų. Vienas iš ryškesnių pavyzdžių - kinų menininkas Zhang Huan, kurio darbai buvo eksponuojami „Ermitažo“ muziejuje (2020 m.) Štai kokius skirtumus jo kūryboje pastebi Marina Čekmariova: nebėra ironijos, posūkis pozityvių, nuoširdžių emocijų ir gilių jausmų link, nebėra emocinio šoko strategijos ir pomėgio priversti žiūrovą pajusti psichologinį ar net fizinį diskomfortą, kitoks santykis su istorija, bendrumo jausmas, noras rimtai kalbėti apie amžinąsias vertybes. Šiuolaikinio meno pasaulyje galima stebėti ir besikeičiantį kūrėjo įvaizdį. Nauju požiūriu į filosofiją bei meno psichologiją remiasi ir tarptautinis projektas AMRES ART (Lietuva).

Tačiau, žvelgiant plačiau, galima sakyti, kad esame pereinamajame laikotarpyje, kai meno praktikose ir šiuolaikinių menininkų kūriniuose vis dar stiprūs postmodernizmo atgarsiai. Marinos Čekmariovos manymu, būtina keisti meno filosofijos turinį ir vaizdinius. Atsižvelgiant į įvairių mokslo sričių tyrimus - nuo neuromokslo ir medicinos iki filosofijos ir psichologijos, pasitelkiant meną, įmanoma giliau pažvelgti į žmogaus psichologiją ir dar labiau atskleisti asmenybės gebėjimus. Galbūt, galima pridėti ir dar vieną, papildomą, bet labai svarbų meno vertinimo kriterijų: „Ką man duoda šis meno kūrinys? Kokias man sukelia emocijas ir jausmus? Kokius veiksmus ar būsenas provokuoja?“. Be to, labai svarbu tęsti dialogą apie meno kriterijus judant metamodernizmo kryptimi.

Dr. Karolien Notebaert (Vokietija)

„Įsilaužk“ į savo smegenis: atrakink autentišką kūrėją savyje“

Neuromokslininkė Dr. Karolien Notebaert, remdamasi daugybe tyrimų, savo pranešime prieina prie išvados, kad išorinė informacija blokuoja žmogaus kūrybinį potencialą. Kai aktyvinama Amygdala, ta smegenų dalis, nuo kurios priklauso emocijų, tarp jų - ir baimės, atsiradimas, tuomet už kūrybą atsakinga smegenų dalis užsiblokuoja. Mokslininkės manymu, žmogus gali pasirinkti, kokiame režime dirbs jo smegenys - *default mode network* ar *direct experience network*. Tačiau toks pasirinkimas įmanomas tik esant vienai sąlygai - sąmoningumui, o tam reikalinga praktika. Atblokuoti savo potencialą (*self-ready*) galima praktikuojant meditaciją, kai smegenys persijungia į kitą režimą.

Taigi, tie meno kūriniai, kuriuos autorius sukūrė būdamas kūrybinio aktyvumo būsenoje, jausdamas vidinę ramybę ir pozityvias emocijas, spinduliuodamas sveikata, transliuos nuoširdžias emocijas ir naujus unikalius vaizdinius, kurių reikalauja naujoji epocha. Sąmoningumo ir vidinės harmonijos keliu galime sukurti sveikus vaizdinius ir užpildyti jais savo aplinką.

Dr. Nicole van Hoeck (Vokietija)

„Kūryba ribinėse situacijose“

Neuromokslininkės ir psichologės Dr. Nicole van Hoeck pranešimas buvo skirtas šiuolaikiniam požiūriui į kūrybos prigimtį. Jos teigimu, rimta šiuolaikinio pasaulio problema – silpstantis kūrybingumas. G. Land & B. Jarman (1992 m.) atliktas tyrimas, kuriame buvo panaudoti 8 skirtingi mąstymo testai, parodė, kad 98 proc. penkiamečių vaikų yra labai kūrybingi. Tarp 10-mečių tokių - tik 30 proc., tarp 15-mečių - 10 proc, o tarp 25 metų ir vyresnių - tik 2 proc. turi aukštą kūrybingumo laipsnį. Kodėl su amžiumi žmonės tampa mažiau kūrybingi? Pasak mokslininkės, norint išsaugoti kūrybingumą, smegenims reikia skirtingos informacijos iš įvairiausių sričių, taip pat būtina atlikti kuo įvairesnius veiksmus ir kaitalioti kontekstus. Daugybė mokslininkės atliktų tyrimų leidžia daryti išvadą, kad, norint kūrybiškai spręsti profesines užduotis, reikia turėti hobį visiškai iš kitos srities. Toks pavyzdys galėtų būti "Golden Sachs" vadovas David Solomon, laisvalaikiu tampantis didžėjumi (DJ) "D-Sol".

Tai kas gi stimuliuoja kūrybingumą? Mokslininkės manymu, labai svarbus kūrybos elementas - įkvėpimas. Ne mažiau naudingas ir principas „išmiegot su šia idėja“, nes, miego metu, smegenų aktyvumas keičiasi priklausomai nuo miego stadijų REM ir NREM.

Nejaugi kūrybingumas sumažėja dėl to, kad mes pernelyg stipriai treniruojame savo racionalų mąstymą? Ant vienos svarstyklių lėkštelės - pažinimas ir patirtis, ant kitos - emocijos ir intuicija. Už šias priešingybes yra atsakingos skirtingos smegenų dalys abiejuose smegenų pusrutuliuose. Jeigu jos veikia harmoningai, esame ir pastovūs ir, tuo pačiu, lankstūs. Kūno pojūčių tyrimas „Nummenmaa et als“ rodo, kad ir pozityvios, ir negatyvios emocijos atsispindi mūsų kūne, mes jaučiame jas fiziškai.

Savo pranešimą dr. Nicole van Hoeck užbaigia svarbia išvada, kad meninei kūrybai ir kūrybinėms idėjoms skirtą energiją galime naudoti tik jausdami pozityvias emocijas.

Rasa Baltė-Balčiūnienė (Lietuva)

„Metamodernizmo kūrybinės sesijos vadovams: praktiniai eksperimentai ir išvados“

Rasos Baltės-Balčiūnienės pranešimas buvo skirtas unikalaus tarptautinio projekto AMRES ART gimimo istorijai. Šis projektas remiasi intuityviosios estetikos principais, kuriuos išgrynino dr. Tatjana Charitonova, kartu su Rasa Balte-Balčiūniene ir dr. Marina Čekmariova. Pagrindinis teiginys – savo darbus autorius kuria patirdamas gerų emocijų, jausdamas pilnatvę. Taip gimsta sveiki vaizdiniai, kurie teigiamai veikia žiūrovą, perteikdami jam autoriaus būseną ir emocijas. Daugelis teiginių, kuriais remiasi AMRES ART, siejasi su metamodernizmo idėjomis.

AMRES ART projektas sujungė įvairias mokslo sritis, remdamasis naujausiais neuromokslo tyrinėjimais, psichologija, menotyra, rinkodara ir meno praktikomis. Atspirties tašku tapo komunikacijos eksperto Gintaro Šepučio ir Rasos Baltės-Balčiūnienės atliktas tyrimas „Kūrybingumo problema: jaunimą veikiančys vaizdiniai“, kuriame analizuoti Vilniaus Gedimino technikos universiteto studentų piešiniai. Tyrimas atskleidė, kiek mažai juose buvo originalių idėjų ir vaizdinių. Daugumoje darbų buvo galima rasti populiarių reklamų, medijų, kino siužetų ir herojų charakterių. Beje, tokia vaizdinių įtaka buvo ne visuomet įsisąmoninta. Neutralia tema „Tyla“ sukurtuose studentų darbuose dominavo išskirtinai negatyvūs vaizdiniai. O juk šie jauni žmonės, gavę diplomus, ateityje patys kurs „naujus“ vaizdinius.

Tapo akivaizdu, kad šiandieniniame, vaizdinių perpildytame pasaulyje, būtina laikytis vadinamosios „žvilgsnio higienos“: juk akimis mes fiksuojame gerokai greičiau ir daugiau informacijos nei kitais jutimo organais, dažnai net nespėdami tų vaizdinių įsisąmoninti.

Svarbi AMRES ART projekto dalis – plenerai, skirti ne tik dailininkams, dizaineriams, bet ir tiems, kurie neturi jokio profesionalaus meninio išsilavinimo, pvz. verslininkams, vadovams. Šių plenerų metodika, sukurta menotyrininkės M. Čekmariovos ir AMRES ART įkūrėjos R. Baltės-Balčiūnienės, remiasi psichologinėmis ir meno praktikomis, kurios padeda plenerų dalyviams atsikratyti nerimo būsenos ir svetimų, aplinkos jiems primestų vaizdinių. Žingsnis po žingsnio jie atranda naujas formas, tikruosius savo „psichikos raštus“ ir kūrybinio aktyvumo būseną. Įdomu tai, kad profesionaliems menininkams būna sunkiau atsikratyti stereotipinių vaizdinių, judesių, metodų nei verslininkams. Matyt tai atsitinka dėl to, kad pastarieji neturi meninės kūrybos patirties ir žinių „kaip reikia daryti“, tačiau jie turi stipriai išlavintą sėkmingo verslo kūrėjo intuiciją ir didesnę veikimo laisvę.

Tokių plenerų metu sukuriama unikalūs ir pozityvūs vaizdiniai ant popieriaus ar drobės. Plenerai daro teigiamą poveikį dailininkų, dizainerių kūrybai ir verslininkų veiklai - gimsta naujų idėjų rojektų.

Ornela Ramašauskaitė (Lietuva)

„Kaip meno kolekcionavimas koreliuoja su profesiniu augimu?“

Rinkodaros strategė ir meno rinkos ekspertė Ornela Ramašauskaitė savo pranešime siūlė į šiuolaikinio meno kolekcijas žvelgti, kaip į pokyčius, savotišką kolekcininko augimą. Jos manymu, toks požiūris ne mažiau įdomus nei psichoterapija.

Ji išskiria dvi pagrindines meno kūrimo strategijas. Pirmoji: kūrinys - tai visuomenės veidrodis, kuriame atsispindi politiniai procesai, karai, krizės ir kt. Menininkai išreiškia savo požiūrį į problemą ar temą ir neretai jas hiperbolizuoja, siekdami patraukti žiūrovo dėmesį, priversti jį tai „išgyventi“. Todėl šie kūriniai žiūrovui yra sudėtingi ir „sunkūs“. Tokia strategija buvo būdinga postmodernizmo menininkams. Antroji: kūriniai, dovanojantys žiūrovui „sugrįžimo į prarastą rojų“ jausmą. Jie turi džiuginti ir įkvėpti žiūrovą. Ekspertės manymu, metamodernizmui yra būdinga antroji strategija. Bet, jos manymu, svarbios yra abi. Ornela Ramašauskaitė pabrėžia, kad susidomėjimas, kurį žiūrovui sukelia konkretus kūrinys, suaktyvina pažinimo procesus, o grožėjimasis paveikslu suteikia pasitenkinimą. Vis dėlto, ji pabrėžia, kad paveikslai, kuriuos nori įsigyti kolekcininkas, gali rodyti jo pasaulėžiūrą, neretai - požiūrį į meno kūrinį kaip į investiciją.

Daiva Lialytė (Lietuva)

„Asmeninė refleksija: turėti ar patirti?“

Šiuolaikinio meno kolekcionavimo temą pratęsė kolekcininkė Daiva Lialytė. Ji išskiria kelias kolekcininkų kategorijas. Pirmieji kūrinius renkasi pagal estetines savybes, antriesiems - tai savotiškas išgyvenimų (patirčių) kolekcionavimas, tretieji - profesionalūs kolekcininkai, kurie remiasi meno ekspertų vertinimu, ketvirtieji - mecenatai, perkantys kūrinius ne tik savo, bet ir visuomenės reikmėms. Daiva Lialytė save priskiria dviem pirmosioms kategorijoms. Ji mano, kad kolekcionuoti meną ir apsupti save daugybe kūrinių - tai galimybė susikurti unikalią asmeninę erdvę.

Apibendrinami pranešimus, konferencijos rengėjai pabrėžė, kad jau surinkta pakankamai medžiagos, kuri rodo meno ir kultūros paradigmos pokyčių pradžią. Mes esame naujų meno idėjų formavimosi pradžioje, susidurdami su naujais iššūkiais, kuriuos menui ir žmogui kelia besikeičiantis pasaulis. Taip pat pabrėžiama, kad filosofinės metamodernizmo idėjos dar nėra aiškiai išreikštos meno kūrinuose, o meninė metamodernizmo kalba dar nėra iki galo sukurta. Taigi kyla būtinybė toliau tyrinėti ir ieškoti naujų praktikų, technikų ir vaizdinių.